

Daarbij was de voorraad kalveren wel eens hinderlijk klein: Batavia at niet genoeg kalfsvleesch. De virulentie der kalverstof gaf de laatste jaren zorg; zij werd door NIJLAND door middel van konijnenpassages op peil gebracht en gehouden. Maar bij de tropische temperatuur bewaard, liep de kalverstof in virulentie vrij vlug achteruit. In bewaarbaarheid won de karbouwen-lymphie het, waarbij een niet geringe aantrekkelijkheid van den karbouw voortspruit uit zijn (in dit opzicht voordeelig) grooten buik. De productie van 3 karbouwen woog tegen die van 20 kalveren op. Maar één nadeel vooral voor wie konijnenpassages vreest, van het gebruik van karbouwenstof springt in het oog: de virulentie van den entstofstam verloopt bij enting van karbouw op karbouw zeer snel; de virulentie-afnemning blijkt reeds in hetzelfde verslag, waarin de karbouw ingevoerd wordt. Reeds in 1909 wordt door NIJLAND dit euvel verholpen door de karbouwen steeds te enten met de 1ste generatie van *lapine op kalveren*. En zóo gebeurt het in 1923 nog; 82 karbouwen leverden 22 K.G. pulpa. Om die 82 karbouwen te enten werden 20 kalveren gebruikt, die 0.29 K.G. stof leverden. De noodige lapine voor het enten dezer kalveren leverden 7 konijnen (4.65 gram pulpa).

Stellen wij tegenover deze, reeds in het eerste jaar, dat de karbouw ten tooneele verschijnt, gebleken virulentiedaling van den entstofstam bij den karbouw in Indië, de ervaring in Rotterdam met het vaderlandsche kalf. Nadat de stam, met stof van „cow-pox” in 1868 uit Frankrijk betrokken, in 1868 op ons kalf was opgezet, bleef deze stam 27 jaar lang, inmiddels zeker ruim 1300 kalveren gepasseerd hebbend, virulent. Eerst in 1895 moest Rotterdam hulp van buiten hebben, daar de virulentie van dezen stam achteruit liep; het vroeg en kreeg hulp in Amsterdam, dat een paar jaar tevoren ook gesukkeld had met de virulentie, maar dat in 1895 weer op dreef was, geholpen door Rotterdam; in 1895 kreeg Rotterdam zijn eigen; in Amsterdam virulent gebleven stam dus terug, doch reeds in 1896 was het weder mis. Het Hollandsche kalf is in Holland, wat de mogelijkheid betreft om den stam virulent te houden, zonder behulp van passages op andere dieren, dus ver superieur aan den door prof. GORTER en dr. VAN NEDERVEEN geprezen karbouw in Indië.

Rotterdam, 12 December 1927.

H. K. DE HAAS.

GYMNASTIEK EN MASSAGE IN DE AFDEELINGEN.

De beschouwingen van BROCX op bldz. 2411 hebben belang met het oog op de komende behandeling in de afdeelingen. Daarom moge hier de formeele kant van het vraagstuk naar voren gebracht worden, over het moreele kan eindeloos getwist worden, sociaal wordt moraal langs formeele wegen bereikt.

Alvorens de practijk uit te oefenen legt de arts de belofte af, dat hij raad of bijstand zal verleen en overeenkomstig de daarop wettelijk vastgestelde bepalingen. Het grondartikel, het meest bindende besluit, veroorlooft alleen aan den arts het verleen en van bijstand tot een bedrijf te maken. Kan of wil hij een bepaalden bijstand niet verleen en, dan is hij onder eede dus op zijn collegae aangewezen. Buiten beschouwing blijft natuurlijk lichaamsbehandeling, waarvan het geneeskundig doel niet vaststaat; doch voor personen en lichamen, die voor eerlijke en ordelijke geneeskundige behandeling instaan, valt over de strekking van den bijstand contractueel en wettelijk gezien geen zweem van twijfel. Het spreekt van zelf, dat een geneeskundige zich mag laten helpen door personen, die geen artsrechten hebben, deze zijn dan echter in loondienst bij den arts, niet bij den patiënt of eenige instelling, met alle aankleve van dien, w.o. verzekering tegen ongevallen, invaliditeit, ook als de rekening gehecht wordt aan die van den arts. Mijn helpers zijn dan ook door zegelsplakken verzekerd. Een zelfstandig bedrijf met bewust geneeskundige strekking kan niemand zich zonder artsrechten veroorloven en mogen wij artsen direct of collectief nooit bevorderen. Ambtenaren en practiseerende geneesheeren zijn evenzeer aangewezen op de artsen, die ingevolge de wet naast ons voor vestiging zijn gerégistreerd, als een burgemeester moet vergaderen met de raadsleden, die de kiezers hem in de raadszaal zenden, welke

brave burgers ook buitengesloten zijn. Indien er werkelijk behoefte is aan meer menschen, die gymnastiek en massage kunnen en willen hanteeren met vaststaande geneeskundige strekking, dat zij dan komen, maar eerst arts worden, de wet is duidelijk, behoort niet te worden overlapt met noodbepalingen, besluiten of andere maatregelen. Een van de wettelijk vastgestelde bepalingen dient er opzettelijk voor te waarborgen, dat ook ambtenaren zich aan de wet zullen houden.

Daar BROCX zeker op het gebied van geneeskundige lichaamsopvoeding minstens een paar groote lichamen kan opvoeden door het verkondigen van zijn meening, beveel ik hem gaarne de rijkswet op ons onderling hulpbetoon als leiddraad aan. In zeven woorden gaat véél zins:

In legibus prosperitas, lex dura sed lex.

W. F. J. MILATZ.

HET FABRIEKSARTSENVRAAGSTUK.

Zie eens, collega VERAART, er is nog zoo iets als „geschiedenis”. Indien gij nu wilt schrijven over „scheiding van behandeling en contrôle”, lees dan eerst eens de geschiedenis van 'n vijf en twintig jaar over dit onderwerp en gij zult begrijpen, dat gij ten onrechte in mij op dit gebied een „grondwettenmaker” hebt gezien. Dan zult gij ook leeren dat „eed of belofte” niets met dit vraagstuk te maken hebben. En vergeet ook niet in het zelfde nummer van dit *Tijdschrift* waarin uw vermaning voorkwam, te lezen op bldz. 2574 „het onder f vermelde uit de overeenkomst tusschen het R. K. Werklieden Verbond en de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst”. Ik geloof niet dat het noodig is dieper op het vraagstuk in te gaan. De oudere generatie, waartoe ik helaas behoor, weet er alles van; en de jongere moet zich eerst maar eens op de hoogte stellen alvorens een bout oordeel uit te spreken. En wat „ongevalleneeskunde” betreft, gekker woord bestaat er feitelijk niet, want het „ongeval” is de gebeurtenis die een letsel veroorzaakt. Doch — dit daar gelaten — een specialisme voor de behandeling van ongevallenletsels is een onmogelijkheid. Heeft VERAART op ons Amsterdamsch congres er één ontmoet? Daar waren chirurgen, internisten, ophthalmologen enz. enz., die belang stelden in de ongevallenletsels op hun gebied; doch de „omnis homo” die specialist zal zijn in de behandeling van ongevallenletsels op het geheele gebied der geneeskunde zal nooit komen. Tenzij dat een overmoedige, die zich een „Uebermensch” meent, zich daarvoor uit geeft.

Er komen geneeskundigen-experts ten opzichte van de vraag of er verband is tusschen ongeval en letsel, ten opzichte der arbeidsongeschiktheid; er komen hier en daar extremiteiten -chirurgen; ik wilde dat er kwamen meer specialisten in de eerste hulpverlening bij ongevallenletsels, zooals bijv. VERAART, doch verzetten tegen het uitgroeien van de ongevalleneeskunde tot een specialisme zal ik mij nooit. Dat is niet noodig. Die bezigheid zie ik trouwens nog nergens, tenzij er met woorden gespeeld wordt. En mocht zij beginnen, welnu dan loopt zij wel zich zelf te pletter tegen den muur der onmogelijkheid.

den Haag, 10 December 1927.

D. BROCX.

HET VACCINATIEVRAAGSTUK.

LEOPOLD meent, dat ik wel de statistische onjuistheid in het betoog van GORTER en VAN NEDERVEEN heb ontdekt, maar niet door de onjuistheid heen een juiste en scherpe opmerking heb gevonden. Ter toelichting van mijn artikel diene, dat ik mij in verbinding had gesteld met TERBURGH omtrent het nader onderzoek van de waarschijnlijkheidsfouten in de vermelde cijfers, waarop hij mij verzocht na te gaan, in hoeverre het statistisch argument van GORTER en VAN NEDERVEEN juist was. Ik heb aan dit verzoek voldaan en de berekening gepubliceerd; en niets meer dan dat.